

PRIEVOLIŲ VYKDYMO TERMINAI IR JŲ PASIBAIGIMO TEISINIAI PADARINIAI

Artūras Driukas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros partnerystės docentas
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 236 6170
El. paštas: <arturas.driukas@apeliacinis.lt>

Teisės taikymo praktikoje vis dar daroma daug klaidų, aiškinant ir taikant teisės normas, reglamentuojančias teisės terminus, įskaitant prievolių vykdymo terminus. Teisės moksle prievolių vykdymo terminai detaliau nebuvo tirti. Straipsnyje analizuojama prievolių vykdymo terminų sąvoka, rūšys, prievolių vykdymo terminų apibrėžimo būdai ir jų pasibaigimo teisiniai padariniai, šalių teisių gynimo būdų, pažeidus terminuotąsias prievoles, ir formų pasirinkimas, prievolių vykdymo papildomasis ir lengvatinis terminai. Pateikiama daug teismų praktikos pavyzdžių, kurie leidžia atskleisti su prievolių vykdymo terminais susijusią problematiką.

Quite a few mistakes still occur in the interpretation and application of legal rules which regulate time-limits in law generally and time-limits for the performance of obligations specifically. The detailed analysis of time-limits for the performance of obligations in jurisprudence is lacking. This article examines the meaning of the time-limits for the performance of obligations, their kinds, the ways of defining these time-limits and legal effects of their extinction. Also, it analyses the parties' choices as regards the remedies in the case of breaches of obligations with a term and, finally, the meaning of additional time-limits and the period of grace. The analysis is extensively supported by the case-law which assists in the disclosure of the issues related to the time-limits for the performance of obligations.

Įvadas

Kad teisinių santykių subjektai jiems suteiktomis teisėmis galėtų realiai naudotis, nepakanka teisės aktais reglamentuoti civilinių teisinių santykių subjektų teises, tačiau būtina ir įtvirtinti asmens subjektinių teisių įgyvendinimo garantijas. Priešingu atveju asmens subjektinė teisė bus deklaratyvi ir teisinio reguliavimo tikslas nebūtų pasiektas. Viena iš tokių garantijų yra įstatymuose, šalių susitarimuose ar teismo nustatyti prievolių vykdymo terminai bei numatyti jų nesilaikymo teisiniai padariniai.

Terminų, taikomų civilinių teisinių santykių srityje, teisinė reikšmė yra ta, kad jie suteikia teisiams ryšiams apibrėžtumo ir stabilumo, drausmina teisinių santykių subjektus, skatina juos įgyvendinti subjektines teises ir vykdyti šalių susitarimus, užtikrina laiku pažeistų teisių gynybą. Netinkamai teises įgyvendinę ar pareigas vykdę asmenys prisiima riziką patirti neigiamų padarinių, kurie, atsižvelgiant į pažeidimų pobūdį, gali būti turiniai praradimai, pareiga atlyginti kitų patirtus nuostolius.

Dėl teisinių santykių įvairiapusiškumo, dinamiškumo ir jų subjektų teisių ir pareigų abipusiškumo rinkos santykiais pagrįsta visuomenės ekonominė sistema turi ypač lanksčiai reglamentuoti materialios teisės terminus, su kuriais siejamas teisinių santykių subjektų teisių ir pareigų atsiradimas, pasikeitimas ir jų laiko pasibaigimas. Būtina suderinti teismo galias nustatyti ir taikyti privatinės teisės terminus, ieškoti protingos teismo galių ir proceso šalių iniciatyvos (dispozicijos), teismo procesinio aktyvumo ir šalių rūngimosi principo pusiausvyros¹.

¹ Žr.: DRIUKAS, A. Ieškinio senaties instituto raida Lietuvoje: materialiniai ir procesiniai teisiniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2003, 39(31), p. 90; NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 40, 47.

Tyrimo objektas – prievolių vykdymo terminai: jų sąvoka, klasifikavimas, pasibaigimo teisiniai padariniai, asmens subjektinių teisių, pažeidus terminuotąsias prievoles, gynimo būdai ir formos. Atsižvelgiant į temos praktinį aktualumą, siekiama atskleisti esmines prievolių vykdymo terminų taikymo problemas. Teorinę medžiagą papildo gausūs konkrečių civilinių bylų nagrinėjimo pavyzdžiai, leidžiantys įžvelgti teismų praktikos tendencijas šioje teisės srityje.

Tyrimo tikslas – atsižvelgiant į prievolių vykdymo terminų paskirtį ir įvairovę, kompleksiskai išanalizuoti juos reglamentuojančių materialiosios privatinės teisės norminių aktų nuostatas, jų taikymo Lietuvos teismuose praktiką: aptarti prievolių vykdymo terminų sąvoką, rūšis, pasibaigimo teisinius padarinius, asmens teisių, pažeidus terminuotąsias prievoles, gynimo būdus ir formas, identifikuoti esamus teisinio reglamentavimo ir teisės normų praktinio taikymo trūkumus, pasiūlyti jų tobulinimo būdų.

Tyrimų apžvalga. Moksliniam tyrimui pasirinktas objektas Lietuvos mokslininkų beveik nėra nagrinėtas – nuoseklių ir sisteminių prievolių vykdymo terminų mokslinių tyrimų nebuvo atlikta. Daugiausia dėmesio materialiosios teisės terminams, taip pat prievolių vykdymo terminams, savo darbuose skyrė prof. V. Mikelėnas, bet prievolių vykdymo terminai nebuvo šio autoriaus atliekamų tyrimų tikslas, o buvo tik sudedamoji platesnių tyrimų (pavyzdžiui, prievolių teisės²) ar mokomojo bei praktinio pobūdžio leidinių (civilinės teisės vadovėlių, kodifikuotųjų teisės aktų komentarų³) dalis. Analizuodamas platesnę prievolių vykdymo temą, prievolių vykdymo terminams nedaug dėmesio skyrė ir R. Moisejevas⁴. Užsienio autorių darbai taip pat dažniausiai skirti tik bendrajai teisės terminų, nustatytų nacionalinėje teisės sistemoje priimtuose teisės aktuose, apžvalgai, o teoriniai su prievolių vykdymo terminais susiję klausimai aptariami retai, ypač pasigendama detalesnių sisteminių tyrimų. Iš užsienio teisės mokslininkų, kurie pastaruoju metu bent kiek daugiau dėmesio skyrė prievolių vykdymo terminams tirti, galima paminėti rusų autorius A. G. Kalpiną, A. I. Maslajevą⁵, A. I. Gomolą⁶, J. A. Suchanovą⁷ ir kai kuriuos kitus⁸.

Atliekant tyrimą buvo kompleksiskai taikomi teoriniai ir empiriniai mokslinio *tyrimo metodai*, pagrindinis jų – *dokumentų analizės*. Kaip informacijos šaltiniai darbe naudojami Lietuvos Respublikos teisės aktai, teismų sprendimai ir nutartys. Daugiausia remtasi pirminiais dokumentais (teisės aktais). Lietuvos teismų sprendimai buvo atrinkti tikslinės atrankos būdu pagal juose nagrinjamą klausimų pobūdį. Iš teorinių darbe panaudotų metodų paminėtini lingvistinis, teleologinis, sisteminės analizės, loginis, analoginis, apibendrinamasis.

1. Prievolių vykdymo terminų sąvoka ir klasifikavimas

Yra daug materialiosios teisės terminų rūšių ir visų jų paskirtis labai skirtinga. Įvairūs autoriai pateikia skirtingas materialiosios teisės terminų klasifikacijas. Universaliausias yra materialiosios teisės ter-

² MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė*. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002, p. 106–125.

³ VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė*. Kaunas: Vija, 1997, p. 218–223; MIZARAS, V., et al. *Civilinė teisė*. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 501–525; MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 241–248; MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 86–87.

⁴ MOISEJEVAS, R. Prievolių vykdymas ir teisinės jų neįvykdymo pasekmės. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 701–735.

⁵ *Гражданское право*. Часть первая. Под ред. А. Г. КАЛПИНА и А. И. МАСЛЯЕВА. Москва: Юристъ, 2000, p. 230–232.

⁶ ГОМОЛА, А. И. *Гражданское право*. Москва: Академия, 2003, p. 167.

⁷ *Гражданское право*. Т. III. Под ред. Е. А. СУХАНОВА. Москва: Волтерс Клувер, 2007, p. 54.

⁸ *Гражданское право*. Т. I. Под ред. А. П. СЕРГЕЕВА и Ю. К. ТОЛСТОГО. Москва: Проспект, 2000, p. 305; *Гражданское право России*. Ч. I. Под ред. З. И. ЦЫБУЛЕНКО. Москва: Юристъ, 2000; ФАРИШАТОВ, И. А. *Исковая давность. Законодательство: теория и практика*. Москва: Городец, 2004, p. 28.

minų skirstymas *pagal jų paskirtį, nes civilinių teisių ir pareigų atsiradimo* (įgyjamieji, atidedamieji terminai), *teisių įgyvendinimo* (teisių galiojimo, naikinamieji, prievolių vykdymo, garantiniai, pretenzijų teikimo) ir *teisių gynimo* terminai bene dažniausiai taikomi civilinėje apyvaroje, o šių terminų santykis, paskirtis, pasibaigimo teisiniai padariniai kelia daugiausia praktinių problemų⁹. *Teisių įgyvendinimo terminas* – tai laikotarpis, per kurį asmuo pats gali įgyvendinti jam priklausančią subjektinę teisę arba pareikalauti iš įpareigoto asmens atlikti atitinkamus veiksmus šiai teisei įgyvendinti¹⁰. Per šiuos terminus subjektinės teisės turėtojas gali įgyvendinti tas galimybes, kurios ir yra subjektinės teisės esmė¹¹. Šių terminų paskirtis – sudaryti realias sąlygas pasinaudoti turimomis teisėmis.

Galiojančios teisės turėjimas paprastai reiškia, kad kita teisinio santykio šalis turi pareigą įvykdyti prievolę. Visa, kas yra susiję su materialiuųjų subjektyviųjų asmens teisių galiojimo trukme, aktualu ir prievolių vykdymo terminams. Jei baigiasi teisės galiojimas, baigiasi ir atitinkama kitos šalies pareiga, nes nėra teisių be pareigų ir nėra pareigų be teisių¹². Teisės įgyvendinimo terminas vienai santykio šaliai kartu yra prievolės vykdymo terminas kitai šaliai ir, atvirkščiai¹³.

Prievolių vykdymas laiku yra viena iš tinkamo prievolių vykdymo principo sąlygų. Prievolių vykdymo terminai labai svarbūs civilinių teisinių santykių reguliavimo srityje, nes prievolių vykdymo neapibrėžtumai dažnai yra labai žalingas prievolės šalių ekonominiams santykiams ir visuomenės ekonomikai apskritai. Tinkamas prievolės įvykdymas reiškia ne tik tinkamą jos vykdymą pagal prievolės subjektą, dalyką, valiutą, vykdymo vietą ir būdą, bet ir paisant prievolėje nustatytą jos vykdymo terminų. Taigi *civilinių pareigų* arba *prievolių vykdymo terminą* galima apibrėžti kaip laikotarpį, per kurį įpareigotasis asmuo privalo atlikti veiksmus (ar susilaikyti nuo veiksmų atlikimo), kurie sudaro jo įsipareigojimą pagal prievolę turinį. Pasibaigus prievolės vykdymo terminui, nesibaigia nei ši prievolė atitinkanti subjektinė reikalavimo teisė, nei pati prievolė. Skolininkas pripažįstamas pažeidęs prievolės vykdymo terminą, kreditorius įgyja teisę į gynybą.

Prievolių vykdymo terminai dažniausiai nustatomi šalių susitarimu sudarant sutartis. Juos nustatęs šalis abipusiu sutarimu gali prievolių vykdymo terminus pakeisti (pavyzdžiui, pratęsti skolos grąžinimo terminą). Kita vertus, prievolių vykdymo terminai gali būti nustatyti ir įstatyme ar kituose teisės aktuose (pavyzdžiui, CK¹⁴ 6.53 straipsnio 2 dalyje numatoma, kad, pagal bendrąją taisyklę, prievolę, kurios terminas neapibrėžtas, skolininkas privalo įvykdyti per 7 dienas nuo kreditoriaus pareikalavimo dienos). Prievolių vykdymo terminus gali nustatyti ir teismas (CK 6.35 straipsnio 1–3 dalys, 6.53 straipsnio 1 dalis). Taigi, pagal prievolės vykdymo terminą nustatęs subjektą šie terminai skirstomi į nustatytus šalių, įstatymo ir teismo.

Prievolių vykdymo (kaip ir teisių įgyvendinimo apskritai) terminai pagal taikymo sritį gali būti skirstomi į bendruosius ir dalinius (tarpinius)¹⁵. *Bendrasis terminas* apima visą prievolės vykdymo laikotarpį (pavyzdžiui, pagal statybos rangos sutartį – pastatyti ir perduoti naudoti statinį per trejus metus, pagal paskolos sutartį – grąžinti visą sumą suėjus skolos grąžinimo terminui). Bendrojo termino ribos šalims leidžia susitarti ir dėl prievolės vykdymo tarpinių terminų. *Dalinis terminas* – tai laikotar-

⁹ Žr.: DRIUKAS, A. Terminai civilinėje teisėje. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 210–217.

¹⁰ КУЛАГИНА, Е. В. Сроки в гражданском праве. Из *Гражданское право*. Том I. Москва, 1994, p. 189; *Гражданское право*. Часть первая. Под ред. А. Г. КАЛПИНА и А. И. МАСЛЯЕВА <...>, p. 229–230.

¹¹ *Гражданское право*. Т. I. Под ред. А. П. СЕРГЕЕВА и Ю. К. ТОЛСТОГО <...>, p. 302.

¹² VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 99.

¹³ *Гражданское право*. Часть первая. Под ред. А. Г. КАЛПИНА и А. И. МАСЛЯЕВА <...>, p. 231–232; ГОМОЛА, А. И. *Гражданское <...>*, p. 167.

¹⁴ 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr. VIII-1864 patvirtintas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.

¹⁵ Žr., pavyzdžiui, ГОМОЛА, А. И. *Гражданское <...>*, p. 167.

pis, nustatytas tam tikrai prievolės daliai įvykdyti (pavyzdžiui, etapais perduoti naudoti statomą namų kvartalą, skolą gražinti periodiškai mokant dalimis ir kt.). Taigi daliniai prievolių vykdymo terminai dažniausiai nustatomi tarp šalių esant tęstiniams teisiniams santykiams. Šiais atvejais tinkamu prievolių vykdymu galima laikyti ne tik prievolės įvykdymą per bendrąjį terminą, bet ir jos įvykdymą laiku tarpiniais terminais. Pavyzdžiui, vienoje iš civilinių bylų kasacinis teismas konstatavo, kad esminiu sutarties pažeidimu gali būti pripažintas ir tarpinių terminų nesilaikymas¹⁶.

Pagal prievolės įvykdymo termino išraiškos būdą, su tam tikromis išlygomis, prievolių vykdymo terminai gali būti skirstomi į apibrėžtus ir neapibrėžtus terminus, taip pat terminus iki pareikalavimo bei protingą prievolių vykdymo terminą (CK 6.53 straipsnis). Atitinkamai galima išskirti bent keturis prievolės vykdymo variantus: kai terminas apibrėžtas, kai terminas neapibrėžtas, kai nustatytas terminas iki pareikalavimo, kai nustatytas protingas prievolių įvykdymo terminas.

Pirmasis, t. y. *apibrėžtas*, terminas yra daugmaž aiškus: arba visiškai, kai tiksliai žinoma, kada terminas baigsis, arba tai galima nustatyti pagal prievolės esmę ir kitas aplinkybes. Jeigu prievolės terminas yra apibrėžtas, jis gali būti nustatytas nurodant kalendorinę datą (skolą gražinti iki sausio 1 dienos), laikotarpį (skolą gražinti per vienų metų terminą) arba įvykį, kuris tikrai įvyks ir yra žinoma, kada įvyks. Tokie terminai laikytini *absoliučiai apibrėžtais*. Kalbant apie prievolės įvykdymo termino susiejimą su įvykiu, kuris tikrai įvyks, nesvarbu, ar jis įvyks konkrečiu žinomu laiku (toks termino apibrėžimas įvykiu, kai žinoma, kada jis įvyks, labai artimas termino apibrėžimui kalendorine data, pavyzdžiui, sutariama skolą gražinti tada, kai skolininko vaikai sulauks pilnametystės), ar konkrečiai nežinomu laiku (pavyzdžiui, skolą gražinti po kreditoriaus mirties jo įpėdiniams), prievolės įvykdymo terminas laikytinas apibrėžtu. Tik tais atvejais, kai tikrai žinoma, kada įvykis įvyks, toks terminas laikomas apibrėžtu absoliučiai, o kai žinoma, kad įvykis įvyks, bet nežinoma, kada tiksliai, jis laikytinas apibrėžtu santykinai. *Santykinais apibrėžtu* galima laikyti ir prievolės vykdymo terminą, nurodytą kaip tam tikro mėnesio tam tikra dekada arba tam tikrų metų tam tikras ketvirtis, pusmetis ir pan. Pavyzdžiui, CK 6.919 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad bankas turi teisę kas ketvirtį nurašyti iš kliento sąskaitos tam tikras sumas už suteiktas paslaugas. Kai prievolės įvykdymo terminas numanomas, jis taip pat laikytinas santykinai apibrėžtu, nes yra gana aiškus atsižvelgiant į konkrečios prievolės pobūdį ir esmę. Terminą egzistuojant šiais atvejais galima nustatyti tiriant prievolės šalių tikruosius ketinimus ir prievolės pobūdį¹⁷. Pavyzdžiui, pasiskolinus vasarinių javų sėklos iki artimiausios sėjos nesunku suvokti, kad skola turi būti gražinta iki sėjos pradžios. Tokią praktiką šiuo klausimu formuoja ir kasacinis teismas, konstatavęs, jog „sutarties šalims turėjo būti aišku, kad, esant sutarties 3 punkte nustatytam terminui, buroکہlių nuėmimo darbai turi būti pradėti ne vėliau kaip 2006 m. spalio 6 d., nes, pasikeitus oro sąlygoms, buroکہlių nuėmimas gali būti apsunkintas arba tapti neįmanomas ir dėl to gali atsirasti nuostolių“¹⁸. Nėra pagrįsta terminą, kuris nustatytas nurodant nežinia kada įvyksiantį įvykį, pripažinti neapibrėžtu terminu¹⁹, nes tokį terminą apibrėžtu tiesiogiai pripažįsta įstatymas – CK 1.117 straipsnio 2 dalis. Visiškai aišku, kada reikia vykdyti prievolę, kai jos vykdymas susietas su įvykiu, kuris tikrai įvyks. Šalims prievolės vykdymą susiejus su tokiu įvykiu, nors ir nėra žinoma, kada jis įvyks, yra aiškus momentas, nuo kurio atsiras skolininko pareiga įvykdyti prievolę. Taigi iki aptartojo įvykio įvykimo kreditorius neturės teisės reikalauti prievolę įvykdyti.

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-311-415/2015.

¹⁷ MIZARAS, V. *Civilinė <...>*, p. 511.

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2009 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-399/2009.

¹⁹ MIZARAS, V. *Civilinė <...>*, p. 509.

Vadinasi, *neapibrėžtas* prievolės įvykdymo terminas yra tada, kai apskritai nenurodytas joks kriterijus, pagal kurį būtų galima identifikuoti prievolės įvykdymo pareigos atsiradimo momentą. Tokiais atvejais kreditorius turi teisę bet kada pareikalauti prievolę įvykdyti, o skolininkas turi teisę bet kada ją įvykdyti (CK 6.53 straipsnio 1 dalis). Jeigu terminas prievolei įvykdyti neapibrėžtas ir nėra numatomas, prievolė turi būti vykdoma kreditoriaus reikalavimu (CK 6.53 straipsnio 2 dalis). Tačiau jeigu prievolės prigimtis, jos įvykdymo būdas ar vieta vis dėlto reikalauja tam tikro termino, tokios prievolės įvykdymo terminą gali nustatyti teismas vienos iš šalių reikalavimu (CK 6.53 straipsnio 1 dalis). Toks teisinis reguliavimas iš esmės atitinka UNIDROIT principų²⁰ 6.1.1 straipsnio nuostatą, kad prievolę, kurios įvykdymo terminas nėra apibrėžtas, sutartį sudariusi šalis turi įvykdyti per protingą terminą, t. y. neatidėliodama prievolės įvykdymo momento, kiek įmanoma greičiau²¹.

Analogiškų padarinių, kaip ir neapibrėžto termino atveju, atsiranda ir tada, kai prievolės įvykdymo terminas yra apibrėžtas *kreditoriaus pareikalavimo momentu*. Matyt, vien dėl šios priežasties kai kurie autoriai prievolės įvykdymo termino nustatymą kreditoriaus pareikalavimo momentu prilygina neapibrėžtam terminui²². Su tuo iš dalies galima sutikti, nes iš tikrųjų abiem atvejais prievolė bus dažniausiai vykdoma tada, kai pareikalaus kreditorius. Skirtumas tik tas, kad yra nurodoma konkreti prievolės, kurios vykdymas nustatytas kreditoriaus pareikalavimo momentu, aplinkybė – kreditoriaus pareikalavimas, kuris, nors ir neaišku, kada tiksliai bus pareikštas, kaip tik ir bus pagrindas vykdyti prievolę. Taigi apibrėžtumą, nors tik santykinį, šiuo atveju vis dėlto suteikia žinoma visiška pareigos vykdyti prievolę atsiradimo momento priklausomybė nuo kreditoriaus valios. Kita vertus, ir neapibrėžto termino atveju pagal įstatymą kreditorius bet kada gali pareikalauti vykdyti prievolę remdamasis tomis pačiomis taisyklėmis, kurios nustatytos numačius prievolės vykdymo terminą kreditoriaus pareikalavimo momentu. Taigi šių dviejų prievolės vykdymo variantų, nors ir skirtingų pagal pasirinktąjį išraiškos būdą, teisiniai padariniai iš esmės nesiskiria. Pagal CK 6.53 straipsnio 2 dalį, skolininkas prievolę turi įvykdyti per 7 dienas kreditoriui pareikalavus, išskyrus atvejus, kai pagal įstatymus ar sutartis esmę aiškus kitoks prievolės įvykdymo terminas. Tokiais atvejais prievolės įvykdymo terminas turi būti protingas ir sudaryti sąlygas skolininkui tinkamai ją įvykdyti. Įstatyme 7 dienų terminas pripažįstamas minimaliu terminu prievolei įvykdyti po kreditoriaus pareikalavimo, jei šalys susitarimu nenustatė dar trumpesnio termino. Jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę reikia skolininkui suteikti ilgesnį jos įvykdymo terminą, skolininkas turi prievolę įvykdyti per ilgesnį terminą paisydamas protingumo reikalavimą arba šalys susitarimu turi sutarti dėl ilgesnio termino. Kilus ginčui, teismas turi nustatyti, ar skolininkas laikėsi šių reikalavimų.

Protingas terminas – tai „atsarginis“ variantas, kai nė vienas iš aptartųjų būdų negali būti taikomi, t. y. kai nenumatytas prievolės įvykdymo terminas ir nėra nurodyta jokių sąlygų jos įvykdymo terminui apibrėžti, bet prievolė turi būti įvykdyta. Šiais atvejais įstatymas arba sutartis prievolės įvykdymo terminą apibrėžia kaip tik protingumo kriterijumi ir šis požymis prievolės vykdymo terminą skiria nuo neapibrėžto prievolės vykdymo termino. Koks prievolių įvykdymo terminas yra protingas, – fakto klausimas, nustatomas pagal daugelį kriterijų – prievolės pobūdį, tikslą, šalis ir jų santykius, teisių ir pareigų pobūdį, galiojančius tam tikros veiklos srities papročius, bendruosius teisės principus (pavyzdžiui, lankytojų viršutinių drabužių saugojimo įstaigos drabužinėje terminas, krovinio pristatymo pagal gabenimo jūra sutartį terminas ir kt.)²³. Kadangi faktą, koks konkrečios prievolės terminas yra

²⁰ UNIDROIT *Principles of International Commercial Contracts* [interaktyvus]. Rome: International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), 2010 [žiūrėta 2017-12-31]. Prieiga per internetą: <<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>>.

²¹ MOISEJEVAS, R. *Prievolių <...>*, p. 721.

²² Гражданское право. Т. III. Под ред. Е. А. СУХАНОВА <...>, p. 54.

²³ Ten pat.

protingas, įmanoma nustatyti prievolės įvykdymo terminą apibūdinus protingumo kriterijumi, jį taip pat galima priskirti prie santykinai apibrėžtų terminų. Protingą terminą dažniausiai nustato teismas, nagrinėdamas ginčą dėl prievolės įvykdymo termino pažeidimo. Pavyzdžiui, kasacinis teismas konstatavo, jog protingo termino sąvoka yra vertinamoji, todėl visais atvejais turi būti nustatoma įvertinus konkrečias reikšmingas nagrinėjamo ginčo aplinkybes²⁴. 2000 m. CK labai plačiai vartojama protingo termino kategorija kalbant ir apie teisių įgyvendinimą, ir apie prievolių vykdymą²⁵.

Pabrėžtina, kad CK skiria ir visiškai naują teisės kategoriją, kurią pagal kreditoriaus interesą gauti prievolės įvykdymą būtų galima apibūdinti *griežtu terminu*. Kalbama apie atvejus, kai iš pačios sutarties aišku, kad skolininkui pažeidus terminą, nesvarbu, terminas apibrėžtas ar neapibrėžtas, bus pripažįstama, jog kreditorius yra praradęs interesą gauti prievolės įvykdymą. Pavyzdžiui, pagal CK 6.319 straipsnio 2 dalį laikoma, kad pirkimo–pardavimo sutartyje yra sąlyga dėl jos įvykdymo *tiksliai nustatytu laiku*, jeigu iš sutarties turinio aiškiai matyti, kad pažeidus šį terminą pirkėjas praranda interesą sutarčiai²⁶. Tai reiškia, kad prievolės įvykdymas pasibaigus terminui galimas tik tada, jeigu kreditorius dėl tokio įvykdymo iš anksto sutinka. Jeigu rangovas pažeidžia galutinį viso darbo atlikimo terminą, tai užsakovas turi teisę atsakyti priimti įvykdžius prievolę atliktą darbą ir pareikalauti iš rangovo atlyginti dėl termino praleidimo atsiradusius nuostolius, jeigu dėl termino praleidimo prievolės įvykdymas užsakovui prarado prasmę (CK 6.652 straipsnio 4 dalis), pavyzdžiui, rangovas pavėluoja jaunavedžiams pasiūti drabužius iki santuokos registravimo dienos. Vartojimo pirkimo–pardavimo sutartyje gali būti numatyta sąlyga, kad pirkėjas daiktus priims per tam tikrą sutartyje nustatytą terminą, per kurį pardavėjas neturi teisės tų pačių daiktų parduoti kitam pirkėjui (CK 6.355 straipsnio 1 dalis), ir kt. Kita vertus, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas iš vartojimo kreditavimo būstui įsigyti teisinių santykių kilusiame ginče išaiškino, jog „pagal sutarties pobūdį – sudaryta vartojimo sutartis, kurioje papildomai saugomi vartotojo interesai, negalima išvada, kad atsakovas dėl laikino pažeidimo pobūdžio iš esmės negavo to, ko tikėjosi iš ilgalaikės sutarties, ir negalėjo to numatyti; pagal sutarties esmę griežtas atsiskaitymo terminų laikymasis neturi esminės reikšmės sutarties galiojimui“²⁷. Taigi, pagal kreditoriaus interesą priimti prievolės įvykdymą pasibaigus terminui yra pagrįsta prievolių vykdymo terminus skirstyti į įprastinius ir griežtus terminus.

2. Prievolių vykdymo terminų pasibaigimo padariniai

Prievolės vykdymas yra veiksmų, sudarančių prievolės dalyką, atlikimas. Prievolės turi būti vykdomos sąžiningai, tinkamai bei nustatytais terminais pagal įstatymų ar sutarties nurodymus, o kai tokių nurodymų nėra, – vadovaujantis protingumo kriterijais. Kiekviena šalis turi atlikti savo pareigas kuo ekonomiškiau ir vykdydama prievolę bendradarbiauti su kita šalimi (CK 6.38 straipsnio 1 ir 3 dalys, 6.200 straipsnio 2 dalis). Vykdydamos bendradarbiavimo pareigą, šalys turi padėti viena kitai įgyvendinti joms tenkančias teises bei vykdyti pareigas – atskleisti būtiną informaciją, informuoti apie prievolės vykdymo aplinkybių pasikeitimus, iškilusias kliūtis prievolei įvykdyti, siekti sutarties tikslo įgyvendinimo, operatyviai ir taikiai spręsti kilusius nesutarimus, sumažinti prievolės pažeidimo neigiamus padarinius. Pareiga bendradarbiauti vienodai privaloma abiem sutarties šalims ir netinkamas

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2013 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-195/2013.

²⁵ Žr.: DRIUKAS, A. Terminai <...>, p. 217–224.

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-298-687/2015.

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-297/2012.

jos vykdymas gali sukelti neigiamų padarinių bet kuriai iš jų²⁸. Tik šalims bendradarbiaujant galima užtikrinti, kad prievolė bus įvykdyta tinkamai²⁹.

Prievolė įvykdyta tinkamai, jeigu yra laikomasi anksčiau nurodytų prievolės vykdymo principų, t. y. jeigu prievolė vykdoma tinkamu būdu ir tinkamoje vietoje, tinkamo skolininko ir tinkamam kreditoriui, taip pat laikantis prievolėje nustatytų terminų³⁰. Taigi, tinkamas prievolių vykdymas reiškia, kad jos turi būti vykdomos ir jose nustatytais terminais. Priešingu atveju, taip pat ir skolininkui nesilaikant prievolės vykdymo terminų, pripažįstama, kad prievolė yra pažeista. Pagal CK 6.63 straipsnio 1 dalies 2 punktą skolininkas laikomas pažeidusiu prievolę, kai jis praleidžia prievolės įvykdymo terminą. Galima sakyti, kad skolininkas praleido terminą, jeigu jis prievolės neįvykdo per nustatytą terminą (CK 6.260 straipsnio 1 dalis), tačiau skolininkas nelaikomas praleidusiu įvykdymo terminą, kol prievolės negalima įvykdyti dėl to, kad pats kreditorius praleido įvykdymo terminą (CK 6.260 straipsnio 4 dalis). Jeigu prievolės įvykdymo terminas nebuvo nustatytas, skolininkas laikomas pažeidusiu prievolę nuo to momento, kai kreditorius raštu pareikalavo įvykdyti prievolę ir nustatė įvykdymo terminą, o skolininkas per šį terminą prievolės neįvykdė (CK 6.63 straipsnio 3 dalis).

Skolininkui praleidus prievolės įvykdymo terminą, dažniausiai kyla įprastinių padarinių, kaip ir kitais atvejais pažeidus prievolę, t. y. prievolė laikoma pažeista ir kreditorius įgyja teisę taikyti pažeistos teisės gynimo būdus. Tačiau prievolės vykdymo termino praleidimo fakto *per se* nepakanka konstatuoti, kad skolininkas pažeidė prievolę. Tam būtina įsitikinti, kad ir kreditorius tinkamai vykdė savo pareigas pagal prievolę bei bendradarbiavimo su skolininku pareigą. Pagal CK 6.64 straipsnio 1 dalį kreditorius laikomas pažeidusiu prievolę, kai jos skolininkas negali įvykdyti dėl nepakankamo kreditoriaus bendradarbiavimo arba kreditorius neįvykdo pareigų skolininkui ir dėl to skolininkas pagrįstai sustabdo prievolės vykdymą. Jeigu kreditorius pažeidžia prievolę, skolininkas laikomas jos nepažeidusiu, o kol pažeidusiu prievolę laikomas kreditorius, ją pažeidusiu negali būti pripažįstamas skolininkas (CK 6.64 straipsnio 3 dalis). Pavyzdžiui, ir daugelyje kitų valstybių, ir pagal Lietuvos civilinę teisę (CK 6.218 straipsnio 1 dalį) reikalaujama, kad kreditorius raštu primintų skolininkui jo pareigą įvykdyti prievolę³¹, ir, tik pasibaigus sutartyje ar įstatyme numatytam įspėjimo terminui, kreditorius įgyja teisę nutraukti sutartį vienašališkai dėl esminio sutarties pažeidimo. CK 6.209 straipsnio 1 dalyje taip pat numatyta, kad, kai sutartis neįvykdyta per nustatytą terminą, kreditorius gali nustatyti protingą papildomą terminą sutarčiai įvykdyti ir apie tai pranešti kitai šaliai. Teismų praktikoje aplinkybė, kad kreditorius neparagino skolininko įvykdyti prievolę, pripažįstama bendradarbiavimo pareigos nevykdymu ir pagrindu netenkinti kreditoriaus reikalavimo atlyginti nuostolius dėl netinkamo prievolės vykdymo³². Laikoma, kad kreditorius praleido įvykdymo terminą, jeigu atsisakė priimti skolininko pasiūlytą tinkamą prievolės įvykdymą ar neatliko veiksmų, iki kurių atlikimo skolininkas negalėjo įvykdyti savo prievolės. Tokiais atvejais skolininkas įgyja teisę reikalauti dėl kreditoriaus termino praleidimo patirtų nuostolių atlyginimo, o pagal piniginę prievolę neprivalo mokėti palūkanų už kreditoriaus praleisto termino laiką (CK 6.262 straipsnis).

²⁸ MOISEJEVAS, R. *Prievolių <...>*, p. 704–707.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-479/2010; 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-96/2011.

³⁰ MOISEJEVAS, R. *Prievolių <...>*, p. 702.

³¹ MIZARAS, V. *Civilinė <...>*, p. 115.

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-96/2011.

3. Kreditoriaus teisių gynimo būdai, skolininkui pažeidus prievolės vykdymo terminą

Pagal bendrąją taisyklę, esant terminuotai prievolei, termino praleidimas yra pripažįstamas prievolės pažeidimu ir tampa civilinės teisinės atsakomybės (nuostolių, netesybų) už pažeidimą taikymo skolininkui pagrindu (CK 6.245 straipsnio 1 dalis, 6.256 straipsnio 2 dalis)³³. Praleidęs prievolės įvykdymo terminą, skolininkas atsako kreditoriui už dėl termino praleidimo padarytus nuostolius ir už atsitiktinai atsiradusį po termino praleidimo negalimumą įvykdyti prievolę, net jeigu tai nepriklauso nuo skolininko valios (CK 6.63 straipsnio 4 dalis, 6.260 straipsnio 2 dalis), išskyrus atvejus, kai skolininkas atleidžiamas nuo prievolės vykdymo arba kai prievolės negalima įvykdyti dėl kreditoriaus kaltės (CK 6.63 straipsnio 2 dalis, 6.129 straipsnis). Be to, jeigu dėl prievolės įvykdymo termino praleidimo kreditorius nesuinteresuotas, kad prievolė būtų įvykdyta, jis turi teisę atsisakyti priimti skolininko siūlomą prievolės įvykdymą, jeigu skolininkas kartu nesiūlo atlyginti dėl prievolės pažeidimo kreditoriaus patirtų nuostolių, ir reikalauti nuostolių atlyginimo (CK 6.63 straipsnio 5 dalis, 6.260 straipsnio 3 dalis)³⁴. Civilinės atsakomybės skolininkui taikymas yra vienas iš pažeistos kreditoriaus teisės gynimo būdų (CK 1.138 straipsnio 6 punktas), „kaip turtinė prievolė, kuri atsiranda esant pagrindui – civilinės teisės pažeidimui ir kitoms įstatyme nustatytoms sąlygoms“, tai yra „išieškojimai iš skolininko turto, kurie perduodami kreditoriui“³⁵, civilinė atsakomybė yra nauja savarankiška turtinė prievolė³⁶. Yra dvi civilinės atsakomybės formos – žalos (nuostolių) atlyginimas ir netesybų sumokėjimas. Neteisybos būdingos tik kaip sutartinės civilinės atsakomybės forma. Civilinė atsakomybė galima tik pagal bylos faktines aplinkybes nustatčius visas būtinas įstatyme nurodytas sąlygas. Dėl to kiekvienu prievolės pažeidimo atveju aktualu nustatyti momentą, nuo kurio skolininkas laikomas pažeidusiu prievolę, nes šis momentas pripažįstamas atskaitos tašku, nuo kurio skolininkas privalo atlyginti kreditoriaus patirtus nuostolius³⁷, o sutartinės atsakomybės atveju – ir nuo kurio momento skaičiuoti netesybas (delspinigius). Kai pareiškiamas kreditoriaus reikalavimas dėl nuostolių atlyginimo, netesybos įskaitomos į nuostolius (CK 6.73 straipsnio 1 dalis, 6.258 straipsnio 2 dalis), nes įstatymas baudinių netesybų nenumato³⁸.

Kreditorius, skolininkui pažeidus prievolės vykdymo terminą, taip pat gali reikalauti įvykdyti prievolę natūra (CK 6.213 straipsnio 1 dalis). Jeigu dėl padaryto sutarties pažeidimo kreditorius negauna pagal sutartį priklausančių pinigų, pinigai jam priteisiami taikant pareigos įvykdymo natūra gynimo būdą, bet ne civilinės atsakomybės taikymo būdą³⁹. Piniginio pobūdžio prievolės pažeidimo dėl termino praleidimo atveju pažeista teisė dažniausiai bus apginta taikant pareigos įvykdymo natūra gynimo būdą, jį derinant su sutartine atsakomybe netesybomis. Tik jeigu netesybos nekompensuoja kreditoriaus nuostolių dėl piniginės prievolės pažeidimo, gali būti taikoma civilinė atsakomybė

³³ Apie civilinės atsakomybės taikymą žr.: MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 16–43; NORKŪNAS, A. Civilinės teisinės atsakomybės samprata. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 969–1008; VITKEVIČIUS, P. *Civilinė <...>*, p. 425–448; SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, S. Sutartinės civilinės atsakomybės raida. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1009–1040. MIKELĖNAS, V. *Lietuvos <...>*, p. 333–417.

³⁴ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos <...>*, p. 101–103, 362–364.

³⁵ NORKŪNAS, A. *Civilinės <...>*, p. 971, 990–992.

³⁶ MIZARAS, V. *Civilinė <...>*, p. 561–563.

³⁷ MOISEJEVAS, R. *Prievolių <...>*, p. 732.

³⁸ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos <...>*, p. 116; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *2005 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-378/2005; 2007 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-85/2007; 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-636/2013.*

³⁹ SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, S. *Sutartinės <...>*, p. 1015.

atlyginant nuostolius⁴⁰. Taigi prievolės įvykdymas natūra yra atskiras civilinių teisių gynimo būdas (CK 1.138 straipsnio 4 punktą), kuris nelaikomas civiline atsakomybe, tačiau šie teisių gynimo būdai gali būti taikomi kartu, jeigu to nedraudžia įstatymai⁴¹. CK 6.73 straipsnio 1 dalyje ir 6.258 straipsnio 2 dalyje numatytas draudimas kreditoriui kartu reikalauti ir realiai įvykdyti prievolę, ir sumokėti netesybas, kuris skirtas užkirsti kelią kreditoriui praturtėti, kad kreditorius negautų tiek realiai sutartyje numatyto prievolės įvykdymo natūra, tiek alternatyvaus teisių apgynimo netesybomis. Tačiau ši taisyklė netaikoma ir kreditorius kartu gali reikalauti netesybų bei realaus prievolės įvykdymo, kai praleidžiamas prievolės įvykdymo terminas, nes tokiu atveju netesybos kompensuoja kreditoriui dėl termino praleidimo patirtus minimalius nuostolius⁴². Tai reiškia, kad, pirma, netesybų už prievolės pažeidimą ir realaus prievolės įvykdymo (CK 6.213 straipsnio 1 dalis) galima reikalauti tik tada, kai prievolė pažeidžiama praleidžiant prievolės įvykdymo terminą, antra, skolininkas, praleidęs prievolės įvykdymo terminą, negali vietoje sutarties įvykdymo kreditoriui sumokėti netesybas ir nevykdyti sutarties. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateikė išaiškinimus, kada galima reikalauti įvykdyti prievolę natūra ir netesybų, kai prievolė neįvykdyta apskritai (plačiaja prasme), ir kada galima reikalauti įvykdyti prievolę natūra ir netesybų, kai prievolė neįvykdyta pažeidus prievolės įvykdymo terminą⁴³.

Pagal CK 6.260 straipsnio 2 dalį ir 6.261 straipsnį, praleidęs pinigines prievolės įvykdymo terminą, skolininkas privalo mokėti už termino praleidimą sutarčių ar įstatymų nustatytas palūkanas, kurios yra laikomos minimaliais nuostoliais. Įrodęs kitus nuostolius, kreditorius, be to, turi teisę ir į jų atlyginimą⁴⁴. Sutartyje arba įstatyme (CK 6.210 straipsnis, Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas Nr. XI-2287⁴⁵) numatyto dydžio kompensuojamąsias palūkanas už naudojimąsi kreditoriaus pinigais skolininkas turi mokėti nuo prievolės įvykdymo termino pažeidimo momento iki prievolės visiško įvykdymo⁴⁶. Nuostolių, netesybų ir palūkanų santykį, skolininkui praleidus pinigines prievolės įvykdymo terminą, atskleidžia gausi teismų praktika. Kasacinio teismo nutartyse išaiškinta, kad kompensuojamosios palūkanos taip pat (kaip ir netesybos) įskaitomos į kreditoriaus patirtus nuostolius, o jeigu už termino praleidimą numatytos ir netesybos, ir palūkanos, siekiant išvengti dvigubos skolininko atsakomybės, palūkanos įskaitomos į netesybas⁴⁷. Kreditorius turi pasirinkti, kokios rūšies sumas už prievolės įvykdymo termino pažeidimą (palūkanas ar netesybas) išreikalauti. Jeigu kreditorius vis dėlto reikalauja abiejų sumų, teismai priteisia sumą, kuri yra didesnė, t. y. mažesnioji suma įskaitoma į didesniąją⁴⁸.

Dar vienas kreditoriaus teisės gynimo būdas, skolininkui pažeidus prievolės įvykdymo terminą, – teisė vienašališkai nutraukti sutartį, jeigu termino praleidimas pagal sutartį ar įstatymą yra esminis sutarties pažeidimas (CK 6.218 straipsnio 1 dalis, 6.217 straipsnio 1–3, 5 dalys), taip pat reikalauti

⁴⁰ Ten pat, p. 1015–1016.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2009 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2009; 2011 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-227/2011.

⁴² MIZARAS, V. *Civilinė <...>*, p. 562; MIKELĖNAS, V. *Lietuvos <...>*, p. 116; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2013 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-539/2013.

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-213/2014.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2003 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-218/2003.

⁴⁵ 2003 m. gruodžio 9 d. Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas Nr. IX-1873. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 123-5571; 2012, Nr. 127-6389.

⁴⁶ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos <...>*, p. 67–68, 281, 364–365; MIKELĖNAS, V. *Prievolių <...>*, p. 187–189.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-636/2013; 2014 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-98/2014; 2015 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-156-687/2015.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2003 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-830/2003; 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-173/2006.

sutartį nutraukti teismo tvarka (CK 6.217 straipsnio 4 dalis). Sutarties nutraukimas atleidžia abi šalis nuo sutarties vykdymo, tačiau nepanaikina kreditoriaus teisės reikalauti atlyginti nuostolius, atsiradusius dėl sutarties vykdymo termino pažeidimo, ir netesybas (CK 6.221 straipsnio 1 ir 2 dalys). Jeigu kreditorius nutraukia sutartį dėl to, kad kita šalis ją pažeidė ir per protingą terminą sudarė nutrauktą sutartį pakeičiančią sutartį⁴⁹, kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko kainų skirtumo bei kitų vėliau atsiradusių nuostolių atlyginimo⁵⁰.

Jeigu skolininkas neįvykdo nepiniginės sutartinės prievolės natūra per nustatytą terminą arba kreditorius neturi teisės reikalauti įvykdyti prievolę natūra, kreditorius turi teisę reikalauti taikyti kitus teisių gynimo būdus (CK 6.216 straipsnis).

Pažeidus prievolės vykdymo terminus, kyla ir kitų sutartyje ar įstatyme numatytų padarinių, kuriems pašalinti kreditorius gali taikyti atitinkamus pažeistos teisės gynimo būdus. Pavyzdžiui, šalių sutartyje gali būti numatyta, kad iki tam tikro termino nesumokėjus parduoto daikto kainos, pirkėjas moka už daiktą didesnę kainą. Kredito įstaigos dažnai reikalauja iš kredito gavėjų mokėti didesnes palūkanas, jeigu pažeidžiami kredito grąžinimo ir palūkanų mokėjimo terminai ir kt. Pagal CK 6.36 straipsnio 5 dalį, jeigu skolininkas praleido prievolės įvykdymo terminą, kreditorius turi teisę reikalauti atlyginti nuvertėjusios valiutos, kuria turi būti mokama pagal prievolę, kurso, buvusio prievolės įvykdymo termino suėjimo metu, ir mokėjimo metu esančio kurso skirtumą.

Kai skolininkas neįvykdo prievolės atlikti tam tikrą darbą, kreditorius turi teisę pats atlikti tą darbą skolininko sąskaita per protingą terminą ir už protingą kainą, jeigu ko kita nenumato įstatymai ar sutartis, arba reikalauti atlyginti nuostolius (CK 6.61 straipsnio 1 dalis). Taigi, kai sutartyje numatytus darbus gali atlikti ne tik skolininkas, kreditorius turi pasirinkimo galimybę – atsisakyti sutarties ir reikalauti atlyginti nuostolius, skolininkui neįvykdžius per nustatytą terminą prievolės, arba atlikti darbus pats (ar pasitelkti tam kitus asmenis) skolininko sąskaita. Kad kreditorius nepiktnaudžiautų šia teise ir nesiektų praturtėti skolininko sąskaita, kreditoriaus veiksmai turi atitikti sąžiningumo ir protingumo reikalavimus – darbai turi būti atlikti per protingą terminą ir už protingą kainą, kad darbų kaina neprotingai nepadidėtų ir atitiktų šalių sutarties esmines sąlygas.

Skolininkui pažeidus prievolės vykdymo terminą, kreditorius, atsižvelgiant į prievolės prigimtį, šalis siejančius priešpriešinius įsipareigojimus, taip pat gali taikyti savignos priemonės⁵¹ – sustabdyti priešpriešinės savo prievolės vykdymą. Aiškindamas nurodytas teisės nuostatas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad, vienai iš šalių neįvykdžius sutartinės prievolės, kitos šalies prievolės vykdymo sustabdymo, kaip savignos formos, teisėto panaudojimo sąlygos yra šios: „1) sutarties šalių prievolės turi būti priešpriešinės; 2) prievolės turi būti vykdomos vienu metu arba viena po kitos; 3) prievolės neįvykdo (netinkamai įvykdo) bet kuri šalis, kai prievolės vykdomos vienu metu, arba pirmiau prievolę turinti įvykdyti šalis, kai prievolės vykdomos viena po kitos; 4) dėl prievolės neįvykdymo nėra kitos šalies kaltės, taip pat nėra kitų nuo prievolės neįvykdžiusios šalies nepriklausančių aplinkybių; 5) prievolės neįvykdžiusi šalis nepateikė adekvataus savo prievolės įvykdymo užtikrinimo; 6) prievolės vykdymo sustabdymas, kaip savignos forma, panaudotas protingai ir sąžiningai, neperžengiant savignos ribų“⁵². Pavyzdžiui, pagal CK 6.314 straipsnio 7 dalį ir 6.315 straipsnio

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-230/2013.

⁵⁰ Sutarties nutraukimas, kaip kreditoriaus teisių gynimo būdas, skolininkui pažeidus prievolės vykdymo terminą, plačiau bus aptartas 4 skirsnyje, kalbant apie papildomą prievolės įvykdymo terminą.

⁵¹ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 16–18; MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A. *Lietuvos <...>*, p. 274–276; MIZARAS, V. *Civilinė <...>*, p. 565–567; MOISEJEVAS, R. *Prievolių <...>*, p. 714–716; *Гражданское право*. Т. I. Под ред. Е. А. СУХАHOBA. Москва: Волтерс Клувер, 2004, p. 563–574.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2009 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-413/2009.

2 dalį daiktų pardavėjas gali sustabdyti daiktų perdavimą pirkėjui iki pirkėjas už daiktus sumokės; pagal CK 6.570 straipsnio 3 dalį lizingo gavėjas turi teisę sustabdyti įmokų mokėjimą tol, kol lizingo davėjas tinkamai įvykdo prievolę perduoti daiktą; pagal CK 6.661 straipsnio 1 dalį rangovas turi teisę nepradėti darbų arba sustabdyti pradėtus darbus, jeigu užsakovas nevykdo sutartyje numatytų priešpriešinių pareigų – neperduoda projekcinės dokumentacijos, nesumoka avanso ir kt. Be to, šalis pagal prievolės vykdymo aplinkybes turinti pagrindo manyti, kad kita šalis gali iš esmės pažeisti sutartį, turi teisę reikalauti patvirtinimo, kad pastaroji šalis sutartį įvykdys tinkamai, ir sustabdyti savo sutartinių prievolių vykdymą iki tokio patvirtinimo gavimo.

Kreditorius, skolininkui pažeidus prievolės vykdymo terminą, taip pat gali sulaikyti daikto ar darbų rezultato perdavimą (pavyzdžiui, prekybos agentas turi teisę sulaikyti turimus atstovaujamojo daiktus, kol atstovaujamas su juo atsiskaitys, – CK 2.161 straipsnis; kitam asmeniui priklausančio daikto teisėtas valdytojas, turintis reikalavimo teisę į daikto savininką, gali sulaikyti jo daiktą, kol reikalavimas bus patenkintas, – CK 4.229 ir 6.69 straipsniai; jeigu užsakovas nevykdo įsipareigojimo sumokėti už atliktus rangos darbus, rangovas gali išieškoti jam priklausančias lėšas iš užsakovui priklausančių įrenginių, likusių medžiagų ar kito turto arba sulaikyti darbų rezultato perdavimą, kol užsakovas tinkamai neįvykdys savo prievolės, – CK 6.656 straipsnis ir kt.) ir kt.⁵³

4. Kreditoriaus teisių gynimo būdai, kai nustatomas papildomasis arba lengvatinis prievolės vykdymo terminas

Atsižvelgiant į įvairias aplinkybes (kreditoriaus valią išsaugoti sutartinius santykius, įstatyme įtvirtintą šalių bendradarbiavimo pareigą, prievolės ir pažeidimo pobūdį, skolininko turtinę padėtį ir kt.), ne visada, pasibaigus prievolės vykdymo terminui, galima taikyti civilinę atsakomybę ar kitus kreditoriaus teisių gynimo būdus. Šalių susitarimas ar įstatymas gali numatyti sąlygą – prieš taikant tam tikrus pažeistos kreditoriaus teisės gynimo būdus nustatyti skolininkui papildomąjį ir lengvatinį terminą prievolei įvykdyti. Lengvatinį terminą taip pat gali nustatyti teismas. Pavyzdžiui, prof. V. Mikelėnas terminus pagal kreditoriaus išreikštą valią bendradarbiauti su skolininku būtent ir skirstė į papildomuosius ir lengvatinius terminus⁵⁴.

Jeigu sutartis neįvykdyta, nukentėjusioji šalis gali netaikyti skolininkui civilinės atsakomybės ar kitų minėtų priemonių, bet raštu nustatyti protingą *papildomąjį terminą* sutarčiai įvykdyti ir pranešti apie tai kitai šaliai (CK 6.209 straipsnio 1 dalis). Papildomojo prievolės įvykdymo termino nuostata teisėje įtvirtinta siekiant paskatinti prievolės šalis bendradarbiauti ir išsaugoti normalius tarpusavio santykius. Teismų praktikoje pripažįstama, kad sutartinės prievolės šalių veiksmai sutarties vykdymo metu vertintini ir vieno iš pagrindinių prievolių vykdymo principų – šalių bendradarbiavimo – požiūriu⁵⁵.

Nurodyta kasacinio teismo praktika dėl šalių bendradarbiavimo, vykdant prievoles, principo turinio aiškinimo tiesiogiai susijusi su kitomis CK nuostatomis. Pagal bendrąją taisyklę, prievolės vykdymo termino praleidimo faktas nesuteikia pagrindo nukentėjusiajai šaliai vienašališkai nutraukti sutartį, tačiau tokią teisę kreditorius įgyja, jei įpareigota šalis neįvykdo sutarties per papildomai nustatytą terminą (CK 6.217 straipsnio 3 dalis). Įspėjimo apie sutarties nutraukimą termino tikslas – informuoti šalį apie ketinimą nutraukti sutartį ir taip išvengti papildomų nuostolių, kurių gali atsirasti sutarties šaliai esant netinkamai informuotai apie kitos šalies ketinimą nutraukti sutartį. Kasacinio teismo praktikoje pagrįstai aiškinama, kad tuo atveju, kai sutarties pažeidimas pasireiškia termino praleidimu ir toks

⁵³ Гражданское право. Т. III. Под ред. Е. А. СУХАНОВА, p. 55; MIKELĖNAS, V. *Prievolių <...>*, p. 112.

⁵⁴ MIZARAS, V. *Civilinė <...>*, p. 511–513.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-96/2011.

pažeidimas nėra esminis sutarties pažeidimas pagal CK 6.217 straipsnio 2 dalyje nustatytus kriterijus, sutartis gali būti vienašališkai nutraukta tik jeigu nukentėjusi šalis prieš tai nustatė papildomą protingą terminą neįvykdytai sutarčiai įvykdyti⁵⁶.

Kita vertus, jeigu sutarties sąlygų (taip pat termino) griežtas laikymasis pagal sutarties pobūdį šalims turi esminę reikšmę, termino praleidimas taip pat gali būti pripažintas esminiu sutarties pažeidimu ir pagrindu sutartį nutraukti vienašališkai, nesikreipiant su ieškiniu į teismą (CK 6.217 straipsnio 1 ir 2 dalys)⁵⁷. Tai reiškia, kad net ir nenustačius papildomo termino prievolei įvykdyti, sutartį galima nutraukti ne teismo tvarka pasibaigus prievolės įvykdymo terminui, kai termino praleidimas yra esminis sutarties pažeidimas⁵⁸ (CK 6.217 straipsnio 2 ir 5 dalys, 218 straipsnio 1 dalis), taip pat jeigu sutarties įvykdymas po termino praleidimo šaliai praranda prasmę⁵⁹.

Paprastai teise nustatyti papildomą terminą prievolei įvykdyti kreditorius naudojami tais atvejais, kai yra suinteresuotas išsaugoti sutartinius santykius su skolininku, gauti prievolės įvykdymą, nors ir vėliau, nei buvo nustatytas įvykdymo terminas, taip pat kai pagal įstatymą ar šalių susitarimą bei prievolės pobūdį termino praleidimas nėra pripažįstamas esminiu prievolės pažeidimu. Pavyzdžiui, bankai ir vartotojai pagal būsto įsigijimo kreditavimo sutartis susitaria, kad, kredito gavėjui nesumokėjus laiku pagal mokėjimo grafiką mokėtino kredito ir priskaičiuotų palūkanų ilgiau kaip 10 kalendorinių dienų, bankas praneša apie tai kredito gavėjui ir nustato papildomą ne trumpesnę kaip 10 kalendorinių dienų terminą skolai padengti; jeigu kredito gavėjas per nurodytą terminą skolos nepadengia, bankas tik tada įgyja teisę nutraukti sutartį ir reikalauti pirma laiko grąžinti visą kreditą, priklausančias palūkanas, kitas pagal sutartį mokėtinas sumas⁶⁰.

Per papildomą terminą nukentėjusioji šalis gali įstatymų nustatyta tvarka sustabdyti savo prievolių vykdymą, pasinaudoti daikto sulaikymo teise, pareikalauti nuostolių atlyginimo (CK 6.209 straipsnio 2 dalis), bet negali taikyti kitų pažeistų teisių gynimo būdų (pavyzdžiui, nutraukti sutartį, kreiptis į teismą dėl skolos priteisimo, pasibaigus terminui, reikalauti prievolę vykdyti natūra).

Kita vertus, papildomo termino prievolei įvykdyti nesuteikimas ir nepranešimas apie sutarties nutraukimą ne visada yra pagrindas pripažinti sutarties nutraukimą neteisėtą. Papildomo termino nesuteikimas gali būti pagrindas pripažinti sutarties nutraukimą neteisėtą tik tais atvejais, kai, nesilaikius įstatymo nustatyto įspėjimo apie sutarties nutraukimą termino, kyla tam tikrų neigiamų padarinių (atsiranda papildomų nuostolių), kurių nurodyto termino laikantis būtų buvę galima išvengti. Priešingu atveju, kai tam tikrų neigiamų padarinių nekyla, padarytas pažeidimas – sutarties nutraukimo termino nesilaikymas – vertintinas kaip formalus ir nesuteikiantis pagrindo spęsti, kad dėl jo padarymo vienašalis sutarties nutraukimas yra neteisėtas⁶¹.

Jeigu nukentėjusi šalis gauna kitos šalies pranešimą, kad pastaroji neįvykdys sutarties, ir per papildomą terminą arba jam pasibaigus sutartis neįvykdoma, tai nukentėjusi šalis gali taikyti ir kitus savo teisių gynimo būdus (CK 6.209 straipsnio 2 dalis), taip pat nutraukti sutartį (CK 6.209 straipsnio

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2004 m. balandžio 29 d. nutarimas civilinėje byloje Nr. 3K-P-346/2004; 2011 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-102/2011; 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-306/2012; 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-297/2012.

⁵⁷ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos <...>*, p. 291–294.

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-243/2014; 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-298-687/2015; 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-544-684/2015.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2012 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-146/2012.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-297/2012.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2012 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-146/2012.

3 dalis). Nukentėjusi šalis pranešime apie papildomojo termino nustatymą gali nurodyti, kad sutarties gali būti vienašališkai nutraukta, jei kita šalis jos neįvykdys per nustatytą papildomąjį terminą. Šia teise kreditorius negali pasinaudoti, jeigu neįvykdyta prievolės dalis sudaro nedidelę sutarties neįvykdžiusios šalies sutartinių prievolių dalį (CK 6.209 straipsnio 4 dalis)⁶². Pavyzdžiui, jeigu paskolos gavėjas ilgą laikotarpį vykdo kredito sutartį su banku ir praleidžia vieno periodinio paskolos dalies mokėjimo terminą, sutarties nutraukimas neatitiktų prievolės pobūdžio ir esmės, taip pat teisingumo ir sąžiningumo, šalių bendradarbiavimo prievolėje principų, nors kreditorius ir būtų suteikęs skolininkui papildomą terminą prievolei įvykdyti⁶³. Kreditoriaus valia ar pagal įstatymą nustatomas papildomas terminas prievolei įvykdyti turi atitikti protingumo kriterijų, t. y. turi būti realus, atitikti prievolės prigimtį ir esmę, o tai leistų kitai prievolės šaliai ją tinkamai įvykdyti (CK 6.209 straipsnio 1 dalis). Jei papildomas terminas nustatytas neprotingai trumpas, jis skolininko reikalavimu kreditoriaus turi būti atitinkamai pratęstas (CK 6.209 straipsnio 3 dalis).

Lengvatinis terminas yra toks įstatymo, šalių susitarimu ar teismo nustatytas terminas, kuriam atidedamas sutartyje numatytas prievolės vykdymas, taip pat teismo sprendimo ar kito vykdytino dokumento vykdymas. Tiesiogiai įstatyme lengvatinis terminas prievolei įvykdyti nustatomas retai, tačiau šalys jį gali nustatyti sutartyje. Pavyzdžiui, po pagrindinės prievolės įvykdymo termino pasibaigimo lengvatinis terminas, kuriam pasibaigus įkaito turėtojas įgytų teisę nukreipti išieškojimą į įkeitimo objektą, gali būti nustatytas šalių susitarimu įkeitimo sandoryje. Tokiu atveju įkaito davėjui būtų suteikta galimybė prievolę įvykdyti kitokiu būdu, išsaugant įkeistą turtą, kuris paprastai būna vertingiausias skolininko turtas, susijęs su jo svarbių ar net esminių poreikių tenkinimu (pavyzdžiui, vienintelis būstas, ir kt.). Lengvatinių prievolės įvykdymo terminą šalys gali nustatyti ir kitose sutartyse, bet dažniau taip nustatomas ne lengvatinis, bet papildomasis terminas, kai prievolės įvykdymo terminas nukeliamas tolesniam laikui. Lengvatinių terminą dažniausiai taiko teismai ginčiuose dėl įpareigojimo vykdyti prievolę. Pagal CPK 284⁶⁴ straipsnį, dalyvaujančių byloje asmenų prašymu ar teismo iniciatyva, atsižvelgiant į turtinę abiejų šalių padėtį ar kitas aplinkybes, teismo sprendimo vykdymas gali būti atidėtas arba išdėstytas. Tai galima padaryti ir kai priverstinis vykdymas jau yra prasidėjęs.

Įsiteisėjęs teismo sprendimas įgyja privalomumo ir vykdytinumo savybes – jis turi būti besąlygiškai įgyvendinamas, o skolininkui pačiam geruoju nevykdant teismo sprendimo, jis gali būti vykdomas priverstinai. Kadangi CPK 284 straipsnio nuostatų įgyvendinimas reiškia nukrypimą nuo bendros teismo sprendimo vykdymo tvarkos, tai teismo sprendimo įvykdymas gali būti atidedamas ar išdėstomas tik išimtiniais atvejais, atsižvelgiant į šalių turtinę padėtį arba kai susidaro labai nepalankios aplinkybės jį įvykdyti. Sprendžiant dėl teismo sprendimo įvykdymo atidėjimo, aktualūs yra CK 1.2 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti civilinių santykių subjektų lygiateisiškumo, taip pat teisinio apibrėžtumo, proporcingumo ir teisėtų lūkesčių principai. Taikant šiuos civilinių teisinių santykių teisinio reglamentavimo principus reikalaujama, kad, nagrinėjant teismo sprendimo įvykdymo atidėjimo klausimą būtų atsižvelgta į abiejų bylos šalių interesus, į tai, ar atidėjus teismo sprendimo įvykdymą bus užtikrintas tinkamas jo įvykdymas, ar nebus iš esmės paneigtas teismo sprendimas ir pažeisti šalies, kurios naudai jis priimtas, lūkesčiai⁶⁵. Poreikį taikyti lengvatinių terminą gali lemti prievolės esmė, taip pat susi-

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2013 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-288/2013.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2011 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-272/2011.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX-743 patvirtintas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2006 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-301/2006; 2006 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-596/2006; 2011 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-61/2011 ir kt.

klosčiusios sudėtingos asmeninės ar kitos ypatingos prievolės vykdymo aplinkybės, dėl to sprendimo vykdymas gali iš esmės pažeisti skolininko interesus ir būti neproporcingas padarytam kreditoriaus teisių pažeidimui, pavyzdžiui, vaikų interesai iškeldinimo iš būsto bylose, sunki skolininko sveikatos būklė ar turtinė padėtis ir kt. Taigi, taikyti lengvatinį terminą ar ne, sprendina pagal konkrečias bylos aplinkybes, kurios vertinamos atsižvelgiant į bendruosius teisingumo, sąžiningumo ir protingumo kriterijus, taip pat į abiejų šalių interesų derinimo ir proporcingumo principus (CK 1.5 straipsnis, CPK 3 straipsnio 1 ir 7 dalys). Kiekvienu atveju, atsižvelgdamas į prievolės pobūdį, bylos aplinkybes ir bendruosius teisės principus, pagrindą taikyti lengvatinį terminą nustato teismas. Teismas gali įsiteisėjusi ir vykdytiną teismo sprendimą atidėti ar išdėstyti, taip pat taikyti mišrias teismo sprendimo vykdymo atidėjimo ir išdėstymo priemones. Esant išimtinėms aplinkybėms teismo sprendimo vykdymas gali būti atidėtas ir daugiau nei vieną kartą⁶⁶.

Siekiant nustatyti teismo sprendimu jau priteistos skolos mokėjimo tvarką ir terminą, nėra pagrindo reikšti šiuo klausimu atskirą ieškinį bendrąja ginčo teise, jeigu jau yra įsiteisėjęs teismo sprendimas dėl skolos priteisimo, nes toks reiškiamas reikalavimas iš esmės yra tapatus jau išnagrinėtajam, todėl skolininkas dėl teismo sprendimo vykdymo atidėjimo ar išdėstymo šiuo atveju gali kreiptis tik CPK 284 straipsnio 1 dalyje numatytu pagrindu ir tvarka⁶⁷.

Įstatymas draudžia taikyti lengvatinį terminą skubiai vykdytino teismo sprendimo ar jo dalies atžvilgiu (CPK 284 straipsnio 1 dalis). Įstatymas (Lietuvos Respublikos 2013 m. gruodžio 3 d. įstatymo Nr. XII-633 redakcija, įsigaliojusi nuo 2013 m. gruodžio 14 d.)⁶⁸ numato ir vieną konkretų teismo sprendimo vykdymo atidėjimo atvejį: jeigu teismo sprendimui, kuriuo iš Lietuvos valstybės priteistos mokėtinos sumos, įvykdyti reikalingos sumos nenumatytos patvirtintame valstybės biudžete, šio sprendimo vykdymas atsakovo prašymu gali būti atidėtas kitiems biudžetiniams metams (CPK 284 straipsnio 1 dalis). Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas vienoje iš apeliacine tvarka išnagrinėtų civilinių bylų konstatavo esant nurodytos teisės nuostatos tikslą⁶⁹.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, galima daryti išvadą, kad lengvatinis terminas nustatomas tada, kai prievolės įvykdymo terminas jau yra suėjęs, kreditorius turi teisę reikalauti prievolę vykdyti, o dažnai šią teisę jau yra patvirtinęs ir teismas, tenkindamas kreditoriaus ieškinį. Atsižvelgiant į tai, koks subjektas ir kokiai prievolei vykdyti yra nustatęs lengvatinį terminą, atitinkamai galimi skirtingi prievolių vykdymo termino pažeidimo padariniai ir kreditorių teisių gynimo būdai. Jeigu lengvatinis terminas nustatytas įstatymo arba jį numato šalių sudaryta sutartis, per šį terminą, kaip ir per papildomąjį terminą, nukeliamas prievolės vykdymas į ateitį, iki pasibaigs lengvatinis terminas. O kai teismas skiria lengvatinį terminą įsiteisėjusiu teismo sprendimu patvirtintai skolininko prievolei įvykdyti, šiais atvejais lengvatinis terminas, skirtingai nuo papildomojo termino, prievolės įvykdymo termino į ateitį nenukelia, o tik atideda jos priverstinį vykdymą. Nustačius lengvatinį terminą, kreditorius tokiais atvejais tik laikinai netenka teisės taikyti skolininkui priverstinio vykdymo priemonių (CPK 624 straipsnis), bet, kadangi prievolės vykdymo terminas jau praleistas, yra pagrindas reikalauti pri-

⁶⁶ Žr.: DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. III tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 799–808; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2011 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-128/2011; 2011 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-61/2011; 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-521/2011; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyrius. 2014 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1188/2014; 2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1946/2014; 2015 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-54-381/2015; 2016 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-828-241/2016 ir kt.

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2011 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-240/2011.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 284 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 128-6521.

⁶⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyrius. 2014 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-22/2014.

teisti iš skolininko nuostolius, netesybas, palūkanas⁷⁰. Nustačius lengvatinį terminą, kreditorius taip pat turi teisę atlikti priešpriešinį vienaarūšių prievolių įskaitymą, nes prievolės įvykdymo terminas laikomas pasibaigusiu (CK 6.130 straipsnio 1 dalis, 6.132 straipsnis).

5. Teisių gynimo formos, pažeidus terminuotąją prievolę

Kiekvienas pažeistos teisės gynimo būdas gali būti įgyvendinamas tam tikra procesine tvarka. Teisės moksle skiriamos jurisdikcinė ir nejurisdikcinė civilinių teisių gynimo formos⁷¹. Ištyrus norminius teisės aktus bei teismų praktiką, galima daryti išvadą, kad, skolininkams pažeidus terminuotąsias prievoles, kreditoriai naudojami abiem šiomis teisių gynimo formomis. Šalys, kurių teisės pažeidžiamos, prieš kreipdamosi į teismą ar kitą ginčus sprendžiančią instituciją, dažniausiai imasi sutartyje ir įstatymuose numatytų prevencinių priemonių – aiškinasi su skolininku termino praleidimo priežastis, vykdo derybas ar taikinamojo tarpininkavimo procedūras, įspėja skolininką, kad taikys jam civilinę atsakomybę ar imsis kitų priemonių pažeistai teisei apginti, skiria papildomąjį terminą prievolei įvykdyti, reiškia skolininkui pretenzijas, jose išdėsto savo materialiuosius reikalavimus ir teisių gynimo būdus, jeigu leidžia prievolės prigimtis ir kai šalis sieja priešpriešiniai įsipareigojimai, įspėja šalį apie savo prievolių skolininkui vykdymo sustabdymą arba daikto sulaikymą, taiko savigynos priemones – sulaiko daikto, darbo rezultato perdavimą ar mokėjimus, sustabdo priešpriešinės prievolės vykdymą. Tokių priemonių būtina imtis laiku, nedelsiant, siekiant teisinio aiškumo ir tikrumo, t. y. išsiaiškinti, ar šalys vienodai supranta prievolių vykdymo termino trukmę, įsipareigojimų turinį ir prievolės vykdymo tvarką. Jeigu tokios priemonės neveiksmingos, būtina tinkamai ir laiku pasinaudoti jurisdikciniais teisių gynimo būdais. Statistika dėl taikomų nejurisdikcinių teisių gynimo formų ir jų taikymo efektyvumo nėra vedama, tačiau civilinių ginčų dėl prievolių vykdymo terminų pažeidimo gausa, teismų praktikos pavyzdžiai patvirtina, kad pagrindinė pažeistų teisių šioje srityje gynimo forma vis dėlto yra jurisdikcinė ir konkrečiai – ginčo teiseną.

Dėl prievolių netinkamo vykdymo, taip pat ir dėl prievolių vykdymo terminų pažeidimo tarp šalių ginčų kyla labai dažnai. Ginčijamasi, kokio pobūdžio (atidedamasis ar naikinamasis⁷²) terminas ir kokios trukmės jis buvo nustatytas, ar terminas nustatytas bendrasis (visai prievolei įvykdyti), ar tik tarpinis (prievolės daliai įvykdyti), koks pasirinktas prievolės vykdymo termino apibrėžimo būdas ir kt. Pažeistas teisės, skolininkui pažeidus prievolių vykdymo terminą, kreditorius dažniausiai gina ir civilinę atsakomybę taikyti skolininkui reikalauja ginčo teiseną. Kaip matyti iš pateiktųjų teismų praktikos pavyzdžių, pažeistoms ar tariamai pažeistoms teisėms ginti šalys pasirenka įvairius teisių gynimo būdus – ginčo teiseną reikalauja netesybų ar palūkanų už prievolės vykdymo termino praleidimą priteisimo bei prievolės vykdymo natūra, vienašališkai nutraukia sutartį arba kreipiasi dėl jos nutraukimo į teismą ir prašo priteisti patirtus nuostolius. Dažnai priešingą teisinio santykio šalį tai išprovokuoja reikšti priešpriešinius reikalavimus teisme – dėl sutarties nutraukimo ar jos nutraukimo pripažinimo neteisėto, nuostolių atlyginimo. Ginčą teisme gali inicijuoti ir skolininkas, reaguodamas į kreditoriaus pritaikytas savigynos priemones, pavyzdžiui, reikalauti iš kreditoriaus vykdyti priešpriešinę prievolę, perduoti daiktą ar darbų rezultatą, pripažinti vienašalį sutarties nutraukimą neteisėtą ir kt. Ginčai dėl tinkamo prievolių vykdymo sudėtingi, būtina nustatyti daug faktinių aplinkybių, susijusių su šalių abipusių įsipareigojimų vykdymu, pripažinti, kuri iš šalių prievolę pažeidė pirmoji, kuri nevykdė bendradarbiavimo pareigos, tai trunka daug laiko, paprastai bylos nagrinėjamos mažiausiai dviejose teismų instancijose, dažnai ir kasacine tvarka, tarp šalių sudarytos sutarties vykdymas su-

⁷⁰ MIZARAS, V. *Civilinė <...>*, p. 513; MIKELĖNAS, V. *Prievolių <...>*, p. 113–115.

⁷¹ MIZARAS, V. *Civilinė <...>*, p. 546–547.

⁷² MIKELĖNAS, V. *Prievolių <...>*, p. 112, 122–125.

stabdomas arba nutraukiamas, ginčo nagrinėjimo metu pritaikomos laikinosios apsaugos priemonės (turto areštas, draudimas atlikti tam tikrus veiksmus ir kt.), ribojančios subjektų veiklą, iš to kyla naujų ginčų dėl taikant laikinąsias apsaugos priemones padarytų nuostolių atlyginimo. Nepaisant tokių rimtų padarinių, prievolių vykdymo terminų pažeidimo atvejais ginčo teiseną – iš esmės vienintelis šalių pasirenkamas ginčų sprendimo būdas. Kitais būdais, tarp šalių kilus nesutarimų dėl prievolių vykdymo terminų, šių santykių subjektai tiesiog nesinaudoja, nors teisiųjų prielaidų tam yra sudaryta.

Galima suprasti ir pateisinti, kai teisiųjų gynimo ginčo teiseną būdus šalys pasirenka tais atvejais, kai prievolių vykdymo terminai yra apibrėžti aiškiais (kalendorine data, laikotarpiu, įvykiu) arba bent santykinai aiškiais (protingas terminas) kriterijais, nors ir tokioje situacijoje derėtų prieš tai dažniau išbandyti alternatyvius (nejurisdikcinius) ginčų išsprendimo būdus – nustatyti priešingai šaliai papildomąjį terminą prievolei įvykdyti, taikyti savigynos priemones (sustabdyti priešpriešinių pareigų vykdymą, sulaikyti daiktą) ir pan.

Tačiau negalima pripažinti protingumo kriterijų atitinkančiu šalies pasirinkimą taikyti tradicinius, daug laiko ir finansinių išteklių reikalaujančius teisiųjų gynimo ginčo teiseną būdus, kai prievolės vykdymo terminai apskritai nėra nustatyti. Įstatyme tiesiogiai numatyta, kad prievolės įvykdymo terminą vienos iš šalių reikalavimu gali nustatyti teismas tada, kai tam tikro prievolės įvykdymo termino reikalauja prievolės pobūdis, jos įvykdymo būdas ar įvykdymo vieta ir šalys termino nebuvo nustačiusios (CK 6.35 straipsnio 3 dalis, CK 6.53 straipsnio 1 dalis). Pagal CK 6.35 straipsnio 2 dalį, teismas vienos iš šalių reikalavimu nustato terminą, atsižvelgdamas į prievolės pobūdį ir bylos aplinkybes, ir tada, kai šalys susitarė nustatyti terminą ateityje arba jį nustatyti buvo pavesta vienai iš šalių. Šiais atvejais šalys neturėtų delsti, spėlioti ar įtikinėti viena kitą, kuri iš jų prievolę turi įvykdyti pirmoji ir koks turėtų būti prievolės įvykdymo terminas, bet gali kreiptis dėl prievolės vykdymo termino nustatymo į teismą *a priori*, t. y. kol teisiniai santykiai tarp šalių dar nėra nutraukti.

Teisiųjų santykių subjektai turėtų suvokti, kad joms pačioms yra naudingiau išsaugoti bendradarbiavimą ir sutartinius santykius su kita prievolės šalimi bei gauti prievolės įvykdymą, ypač tarp šalių esant tęstinams teisiniams santykiams, kai šalis sieja abipusės ilgalaikės teisės ir pareigos (pavyzdžiui, statybos rangos teisiųjų santykių srityje). Kita vertus, šalims labai sudėtinga ir prognozuoti, kurios iš ginčo šalių veiksmus dėl nutrūkusio šalių bendradarbiavimo, dėl tam tikrų pareigų per tam tikrą laikotarpį neatlikimo teismas pripažins pažeidusius prievolę ir neteisėtus, kokį laikotarpį tam tikrai pareigai atlikti teismas įvertins kaip protingą ir pakankamą, nes šias išvadas teismas padarys *post factum*, jau nutrūkus šalių santykiams, įvertinęs šalių pateiktus įrodymus bei jų pagrindu nustatęs konkrečius buvusius faktus. Dažniausiai iš sutarties kilusio ginčo pradžioje šalys nesutaria tik dėl palyginti trumpo termino (kelių dienų ar savaičių), nors vėliau ginčo nagrinėjimas ieškinio teiseną gali trukti net kelis metus. Todėl, jeigu šalių sutartis dar nėra nutraukta, šalys dėl prievolės vykdymo dar nesikreipė į teismą ginčo teiseną, anksčiau nurodytais atvejais suinteresuota šalis galėtų kreiptis į teismą ypatingąja teiseną supaprastinto proceso tvarka (CPK XXXIX skyrius) dėl tokios prievolės įvykdymo termino nustatymo. CPK 579 straipsnyje numatyta, kad klausimai, kurie pagal Civilinį kodeksą ir kitus įstatymus nagrinėtini supaprastinto proceso tvarka, nagrinėjami CPK XXXIX skyriuje nustatyta tvarka, jeigu CPK nenumato kitos tokių prašymų nagrinėjimo tvarkos. Pagal CPK 582 straipsnio 2 dalį, tokie šalių prašymai teisme turi būti išnagrinėti ne vėliau kaip per penkias darbo dienas nuo jų priėmimo dienos. Taigi, jau ir dabar galiojantis reguliavimas suteikia teisinį instrumentą tam, kad šalys pasinaudotų galimybe operatyviai nustatyti prievolės vykdymo terminą. Teismo nustatytas terminas prievolei vykdyti tokiu atveju taptų šalims privalomas ir tame šalių teisiųjų santykių etape išspręstų kilusį nesutarimą dėl priešpriešinių prievolių vykdymo eiliškumo ir termino. Suprantama, su teismo priimta nutartimi dėl termino prievolei vykdyti nustatymo, kuri yra neskundžiama (CPK 582 straipsnio 7 dalis), nesutinkanti šalis turi teisę kreiptis dėl kilusio ginčo išsprendimo ieškinio teisenos tvarka, tačiau

procesinė iniciatyva tokiam veiksmui būtų perkeliama būtent šiai šaliai. Nustatydamas prievolės įvykdymo terminą, teismas, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes, turi įvertinti prievolės prigimtį, jos įvykdymo būdą ar vietą. Aiškinant šią normą sistemiškai su kitomis terminus reglamentuojančiomis nuostatomis ir civilinio teisinio reguliavimo principais (CK 1.2, 1.5, 1.9 straipsniai) akivaizdu, kad įstatymų leidėjas kalba apie teismo įpareigojimą nustatyti protingą prievolės įvykdymo terminą⁷³.

Civilinių santykių dalyviai ir jų atstovai be pagrindo neišnaudoja aptartos procedūros pranašumą, teismų praktikoje ja nesinaudojama, nors tai galėtų užtikrinti šalių prievolių santykių tęstinumą ir šalių bendradarbiavimo kokybę, paspartinti civilinę apyvartą, sumažinti konfliktų tinkamo prievolių vykdymo srityje ir sudėtingų civilinių ginčų teismuose skaičių.

Kita vertus, procesinės taisyklės, įtvirtinančios galimybę šalims kreiptis į teismą dėl tam tikrų pareigų vykdymo terminų nustatymo, kol sutartiniai santykiai tarp jų dar nenutraukti, turėtų būti tobulinamos. Pavyzdžiui, tokio pobūdžio klausimų detalesnis reglamentavimas galėtų būti numatytas CPK XXXVIII skyriuje, papildant jį atitinkamomis teisės nuostatomis, numatančiomis prievolės vykdymo terminų nustatymo teisme ypatingą teisena tvarką. Esminiai šios rūšies bylų nagrinėjimo reikalavimai turėtų būti labai trumpi procesiniai terminai bei įstatyme įtvirtinti termino prievolei vykdyti nustatymo teismo nutartimi materialieji padariniai (privalomumas šalims). Procedūroje galėtų būti numatyta ir apeliacijos galimybė, tačiau atskirajam skundui paduoti ir bylai nagrinėti apeliacine tvarka turėtų būti nustatyti trumpi procesiniai terminai. Be to, žvelgiant į prievolių vykdymo terminų problematiką sistemiškai, reikėtų papildyti ir materialiosios teisės nuostatas. Šalims turėtų būti suteikta galimybė kreiptis į teismą dėl prievolės vykdymo termino nustatymo ne tik dabar CK numatytais atvejais, kai prievolės šalys termino nėra nustačiusios, sutarusios terminą nustatyti ateityje arba pavedusios terminą nustatyti vienai iš šalių, bet ir tada, kai prievolės vykdymo terminas yra apibrėžtas santykinai (gali būti tik numanomas pagal prievolės esmę, apibrėžtas protingumo kriterijumi ir pan.) arba tiesiog šalims yra neaiškus.

Išvados

1. Atsižvelgiant į prievolės įvykdymo termino išraiškos būdą, galimi šie prievolės vykdymo variantai: kai terminas apibrėžtas, kai terminas neapibrėžtas, kai nustatytas terminas iki pareikalavimo, kai nustatytas protingas prievolių įvykdymo terminas. Santykinai apibrėžtas yra ir numanomas prievolės vykdymo terminas, kai jis yra aiškus, atsižvelgiant į konkrečios prievolės pobūdį ir esmę, taip pat prievolės vykdymo terminas, kuris nustatytas nurodant nežinia kada įvyksiantį įvykį. Remiantis protingumo kriterijumi prievolės vykdymo terminas nustatomas, kai prievolės įvykdymo terminas nenumatytas ir nėra nurodyta jokių sąlygų jos įvykdymo terminui apibrėžti, bet prievolė turi būti įvykdyta.
2. Atsižvelgiant į kreditoriaus interesą gauti prievolės įvykdymą, įstatyme arba sutartyje gali būti nustatytas griežtas prievolės vykdymo terminas, kai termino laikymasis šaliai turi esminę reikšmę ir kai skolininkui pažeidus terminą, nesvarbu terminas bus apibrėžtas ar neapibrėžtas, pripažįstama, kad kreditorius yra praradęs interesą sutarčiai.
3. Prievolės vykdymo termino praleidimo faktui pripažinti prievolės pažeidimu būtina nustatyti, ar pats kreditorius tinkamai vykdė savo pareigas pagal prievolę, taip pat bendradarbiavimo su skolininku pareigą.
4. Skolininkui pažeidus prievolę dėl jos vykdymo termino praleidimo kreditorius pasirinktinai turi teisę taikyti ir derinti įvairius teisių gynimo būdus – imtis savigynos priemonių, reikalauti skoli-

⁷³ DRIUKAS, A. Terminai <...>, p. 217–224.

- ninko civilinės atsakomybės, kompensuojamųjų palūkanų, prievolės įvykdymo natūra, nutraukti sutartį ir kt., išskyrus įstatymuose numatytas išimtis. Kreditoriaus teisių gynimo būdai taip pat ribojami, kai taikomas papildomasis ar lengvatinis prievolės vykdymo terminai.
5. Kai sutarties pažeidimas pasireiškia termino praleidimu ir toks pažeidimas nėra esminis sutarties pažeidimas, paprastai sutartis gali būti vienašališkai nutraukta, jeigu nukentėjusi šalis prieš tai nustatė papildomą protingą terminą neįvykdytai sutarčiai įvykdyti. Net ir nenustačius papildomojo termino prievolei įvykdyti, sutartį galima nutraukti ne teismo tvarka pasibaigus prievolės įvykdymo terminui, kai termino praleidimas yra esminis sutarties pažeidimas, taip pat jeigu sutarties įvykdymas po termino praleidimo šaliai praranda prasmę.
 6. Pasirinkdamos teisių gynimo, pažeidus terminuotąsias prievoles, procesinę formą šalys turėtų atsižvelgti į įstatyme ar sutartyje numatytą prievolių vykdymo terminų apibrėžimo būdą. Jeigu prievolės terminas yra apibrėžtas (kalendorine data, laikotarpiu, įvykiu, kreditoriaus pareikalavimo momentu ar protingu terminu) arba neapibrėžtas, skolininkui pažeidus prievolės vykdymo terminą, pagrįsta savo teisių gynimo reikalauti ginčo teiseną.
 7. Prievolės įvykdymo terminą (tiek tarpinį, tiek bendrąjį) vienos iš šalių reikalavimu ypatingąja teiseną supaprastinto proceso tvarka (CPK XXXIX skyrius) operatyviai gali nustatyti teismas, kai tam tikro prievolės įvykdymo termino reikia atsižvelgiant į prievolės pobūdį, jos įvykdymo būdą ar įvykdymo vietą ir šalys termino nebuvo nustačiusios, taip pat kai šalys susitarė nustatyti terminą ateityje arba jį nustatyti buvo pavesta vienai iš šalių.
 8. Būtina tobulinti procesines taisykles, įtvirtinančias galimybę šalims kreiptis į teismą dėl prievolių vykdymo terminų nustatymo. Su tuo susijęs detalesnis reglamentavimas galėtų būti numatytas CPK XXXVIII arba XXXIX skyriuje, CPK papildant atitinkamomis teisės nuostatomis, numatančiomis prievolės vykdymo terminų nustatymo teisme ypatingąja teiseną tvarką ir padarinius. Šalims CK turėtų būti suteikta galimybė kreiptis į teismą dėl prievolės vykdymo termino nustatymo ir tais atvejais, kai prievolės vykdymo terminas yra apibrėžtas santykinai arba termino apibrėžimo būdas šalims yra neaiškus.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

1. 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr. VIII-1864 patvirtintas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.
2. 2002 m. vasario 28 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr. IX-743 patvirtintas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.
3. 2003 m. gruodžio 9 d. Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas Nr. IX-1873. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 123-5571; 2012, nr. 127-6389.
4. 2013 m. gruodžio 3 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 284 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XII-633. *Valstybės žinios*, 2013, nr. 128-6521.

Specialioji literatūra

5. DRIUKAS, A. Ieškinio senaties instituto raida Lietuvoje: materialiniai ir procesiniai teisiniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2003, 39(31).
6. DRIUKAS, A. Terminai civilinėje teisėje. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
7. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
8. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. III tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.

9. ФАРШАТОВ, И. А. *Исковая давность. Законодательство: теория и практика*. Москва: Городец, 2004.
10. ГОМОЛА, А. И. *Гражданское право*. Москва: Академия, 2003.
11. *Гражданское право. Часть первая*. Под ред. А. Г. КАЛПИНА и А. И. МАСЛЯЕВА. Москва: Юристъ, 2000.
12. *Гражданское право*. Т. I. Под ред. А. П. СЕРГЕЕВА и Ю. К. ТОЛСТОГО. Москва: Проспект, 2000.
13. *Гражданское право России*. Ч. I. Под ред. З. И. ЦЫБУЛЕНКО. Москва: Юристъ, 2000.
14. *Гражданское право*. Т. I. Под ред. Е. А. СУХАНОВА. Москва: Волтерс Клувер, 2004.
15. *Гражданское право*. Т. III. Под ред. Е. А. СУХАНОВА. Москва: Волтерс Клувер, 2007.
16. КУЛАГИНА, Е. В. Сроки в гражданском праве. Из *Гражданское право*. Том I. Москва, 1994.
17. MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.
18. MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
19. MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė*. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.
20. MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmas tomas. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2003.
21. MOISEJEVAS, R. Prievolių vykdymas ir teisinės jų neįvykdymo pasekmės. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
22. MIZARAS, V., et al. *Civilinė teisė*. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia, 2009.
22. NEKROŠIUS, V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia, 2002.
23. NORKŪNAS, A. Civilinės teisinės atsakomybės samprata. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
24. SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, S. Sutartinės civilinės atsakomybės raida. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
25. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000.
26. VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė*. Kaunas: Vija, 1997.

Teismų praktika

27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-218/2003*.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-830/2003*.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutarimas civilinėje byloje Nr. 3K-P-346/2004*.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-378/2005*.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-173/2006*.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-301/2006*.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-596/2006*.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-85/2007*.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2009*.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-399/2009*.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-413/2009*.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-479/2010*.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-96/2011*.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-102/2011*.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-128/2011*.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-227/2011*.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-240/2011*.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-521/2011*.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-61/2011*.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-272/2011*.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-146/2012*.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-297/2012*.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-306/2012*.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-195/2013*.

51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-230/2013.*
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-288/2013.*
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-539/2013.*
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-636/2013.*
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-98/2014.*
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-213/2014.*
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-243/2014.*
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-156-687/2015.*
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-298-687/2015.*
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-311-415/2015.*
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-544-684/2015.*
62. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 2-22/2014.*
63. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1188/2014.*
64. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1946/2014.*
65. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. 2-54-381/2015.*
66. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyrius. *Nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-828-241/2016.*

Kita

67. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts* [interaktyvus]. Rome: International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), 2010 [žiūrėta 2017-12-31]. Prieiga per internetą: <<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>>.

TIME-LIMITS FOR THE PERFORMANCE OF OBLIGATIONS AND LEGAL EFFECTS OF THEIR EXTINCTION

Artūras Driukas

S u m m a r y

The article examines the meaning of the time-limits for the performance of obligations, their kinds, the ways of defining these time-limits and legal effects of their extinction. Also, it analyses the parties' choices as regards the remedies in the case of breaches of obligations with a term and, finally, the meaning of additional time-limits and the period of grace. The analysis is extensively supported by the case-law which assists in the disclosure of the issues related to the time-limits for the performance of obligations.

Parties to legal relationships should combine possible remedies for the breach of obligations with a term more flexibly, without confining them to traditional ways of protecting rights by the ordinary civil procedure. Parties are encouraged to use the alternative ways of conflict resolution, such as the establishment of an additional period of time for the performance or the exercise of self-defense. If the time-limit for performance of an obligation is not established, the parties should request the court to fix the time-limit in a summary procedure. This should also be the direction in which the legislation should be improved.

Įteikta 2017 m. spalio 25 d.

Priimta publikuoti 2018 m. sausio 30 d.